

بیمه خودرو

مشکلات ناظر بر جبران خسارت – (۴)

نوشته: دکتر محمد هوشنگی

قبلاً گفتیم که شرکتهای بیمه، بیمه خودرو را به سه شاخه تقسیم کرده‌اند که عبارتند از: بیمه بدنه خودرو، بیمه مسؤلیت دارنده و یا راننده خودرو در مقابل اشخاص ثالث و بیمه سرنشین خودرو. در شماره‌های پیش راجع به مسائل و مشکلاتی که گهگاه به دنبال وقوع حادثه و هنگام انجام تعهد بیمه‌گر، یعنی پرداخت خسارت در هریک از موارد بیمه بدنه و بیمه مسؤلیت پدید می‌آید، مطالبی را بیان کردیم و راه‌حلهائی نیز در جهت رفع مشکلات و موانع ارائه نمودیم.

اینک در دنباله مطالب مذکور، چهارمین بخش این مقاله را که اختصاص به تعهدات بیمه‌گر در بیمه سرنشین دارد مورد بررسی قرار می‌دهیم. منتهی قبل از این که راجع به مشکلات اجرائی این رشته بیمه مطالبی گفته شود، لازم است این موضوع مورد بررسی قرار گیرد که اصولاً بیمه سرنشین چه نوع بیمه‌ای است؟ در این بیمه چه کسی تحت حمایت قرار می‌گیرد و چه خطرهای را بیمه‌گر پوشش می‌دهد و نهایتاً حدود تعهدات بیمه‌گر در این بیمه چیست؟ به این ترتیب اولین موضوعی که باید مورد بررسی قرار گیرد شناسایی این رشته بیمه می‌باشد. در این زمینه مطالب زیر قابل ذکر است:

تعریف سرنشین

منظور از سرنشین وسیله نقلیه که صدمات جانی او تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرد، به معنی عام کلمه هر شخصی است که در زمان وقوع حادثه داخل خودرو موضوع بیمه باشد اعم از این که خودرو در حال حرکت بوده و یا در محلی متوقف باشد. سرنشین وسیله نقلیه به معنی عام شامل راننده، کمک راننده و مسافران وسیله نقلیه و یا هر شخص دیگری که در زمره افراد مذکور نبوده لکن داخل وسیله نقلیه باشد نیز خواهد بود. با این حال می‌توان گفت اگرچه در مورد وسیله نقلیه در حال حرکت هر شخصی که داخل آن وسیله باشد سرنشین تلقی می‌شود ولو اینکه جزء

مسافران نباشد مانند این که راننده اتوبوس بین شهری که به تعداد معین مسافر سوار کرده و برای هریک از آنها بلیت صادر گردیده در بین راه دوست خود را سوار اتوبوس کند که در این صورت اگر حادثه‌ای برای اتوبوس اتفاق بیفتد آن شخص نیز جزء سرنشینان اتوبوس تلقی خواهد شد. ولی چنانچه اتوبوسی در بین راه جلوی قهوه‌خانه‌ای توقف کند و در این زمان شخصی جهت عرضه خوراکی به مسافران وارد اتوبوس شود و در این حال اتوبوس دچار حادثه شده و فروشنده خوراکی در اثر آن حادثه صدمه ببیند، نمی‌توان او را صرفاً به خاطر این که در زمان حادثه داخل اتوبوس بوده به عنوان سرنشین تلقی کرد.

اصولاً تردید در مورد این قضیه که آیا هرکس در زمان حادثه داخل وسیله نقلیه باشد باید او را سرنشین نامید یا نه از این جا ناشی می‌شود که در بیمه سرنشین افراد بدون ذکر نام تحت پوشش قرار می‌گیرند و تنها شاخصی که آنها را در شمار بیمه شدگان قرار می‌دهد همین عنوان سرنشین بودن است. بنابراین جادارد که در شرایط عمومی و یا خصوصی بیمه‌نامه‌هایی که صادر می‌شود، افراد تحت پوشش بیمه تا جایی که مقدر می‌باشد مشخص شوند تا در زمان وقوع حادثه مشکلی از این بابت پیش نیاید. معمولاً در خودروهای سواری ظرفیت مجاز مشخص است و در کارت خودرو صادر شده توسط مراجع ذیربط

حادثه تحت پوشش بیمه

ظرفیت مجاز قید می‌شود بنابراین اگر ظرفیت مجاز اتومبیلی ۴ نفر باشد و در هنگام حادثه معلوم شود که افراد داخل اتومبیل بیش از ۴ نفر بوده‌اند و یک یا چند نفر آنها فوت کرده و یا دچار صدمات بدنی شده‌اند غرامت به نسبت تعداد مجاز به تعداد افرادی که زمان حادثه در خودرو بوده‌اند پرداخت خواهد شد. در مورد وسایل نقلیه عمومی نیز به همین صورت عمل می‌شود. منتهی در مورد این قبیل وسایل نقلیه گاهی مشکلاتی پدید می‌آید. مثلاً فرض کنیم ظرفیت مجاز یک اتوبوس ۴۰ نفر است. اگر در مبدأ ۴۰ نفر با صدور بلیت برای هر یک در اتوبوس سوار شوند تنها این افراد زیر پوشش بیمه خواهند بود لذا چنانچه یکی دو نفر در بین راه بدون بلیت سوار شوند، قطعاً زیر پوشش بیمه نخواهند بود. زیرا اگر قرار باشد در صورت وقوع حادثه قاعده نسبی اعمال شود غرامتی که به افراد دارای بلیت تعلق می‌گیرد کمتر از میزان مقرر بوده و حق آنها ضایع خواهد شد. حال فرض کنیم اتوبوس با

ظرفیت کامل از مبدأ حرکت نکند و در بین راه افرادی سوار شوند که برای آنها جای خالی وجود دارد در این حال اگر حادثه‌ای اتفاق بیفتد این افراد بین راه گو اینکه بلیت برای آنها صادر نشده جزء سرنشینان محسوب خواهند شد و

غرامت کامل به آنها تعلق می‌گیرد مگر این که تعداد افراد بین راهی بیش از صندلیهای خالی باشد که در این صورت غرامت مسافرانی که قبلاً در اتوبوس سوار شده و دارای بلیت می‌باشند باید به طور کامل

پرداخت شود و برای افراد بین راهی قاعده نسبی اعمال گردد. یعنی مجموع غرامت متعلق به صندلیهای خالی بین افرادی که بعداً سوار شده‌اند که بعضی از آنها از صندلیهای خالی استفاده کرده و بعضی دیگر جای معینی نداشته‌اند تقسیم شود. بهر حال همانطور که گفتیم موضوع سرنشین وسیله نقلیه از نکات اساسی این پوشش بیمه‌ای است که باید در هنگام صدور بیمه‌نامه به این موضوع توجه شده و تا جایی که امکان دارد افراد تحت پوشش و تعداد آنها مشخص شود. حادثه‌ای که تحت پوشش بیمه قرار می‌گیرد باید ارتباط به وسیله نقلیه موضوع بیمه داشته باشد یعنی حادثه‌ای که برای وسیله نقلیه بیمه شده ایجاد گردیده و موجب فوت و یا صدمات بدنی سرنشین شود نه هر حادثه‌ای.

در این مورد ماده یک شرایط عمومی بیمه‌نامه می‌گوید: «مقصود از حادثه و یا

بیمه‌گر در صورتی متعهد پرداخت غرامت می‌باشد که وسیله نقلیه مذکور در بیمه‌نامه مواجه با یکی از این حوادث شود و در نتیجه آن بیمه شده جان خود را از دست داده یا مصدوم و مجروح گردد. بنابراین هر حادثه یا امر دیگری مستثنی شده است. مثلاً چنانچه به علت ترمز ناگهانی راننده، مسافر یک اتوبوس به صندلی جلو برخورد کرده و احياناً دچار صدمه شود، بیمه‌گر تعهد نخواهد داشت زیرا ترمز ناگهانی جزء حوادث مشمول بیمه قید نشده است. همچنین اگر شیئی که در محل ائانه بالای سر مسافر در اتوبوس گذاشته شده روی کودکی سقوط کند و وی را مجروح نماید هزینه پزشکی او قابل پرداخت نخواهد بود و قس علیهذا. البته می‌توان گفت که این حصری بودن تعداد حوادث به خاطر آن است که بیمه سرنشین را نباید بیمه حادثه به معنی عام به شمار آورد. بیمه شده در مقابل تمام حوادث تحت پوشش بیمه نیست.

به هر حال، اولین حادثه‌ای که در شرایط

عمومی بیمه‌نامه از آن نام برده شده آتش سوزی است. آتش سوزی ممکن است از وسیله نقلیه موضوع بیمه ناشی شده و یا از خارج سرایت کند در واقع سرنشین وسیله نقلیه هنگامی که در داخل اتومبیل قرار دارد

چنانچه از آتش سوزی صدمه ببیند مشمول بیمه خواهد بود. انفجار نیز همانند آتش سوزی است و چنانچه علت وقوع آن، خطر خارج از تعهد بیمه‌گر، مثلاً خطر جنگ نباشد مشمول تعهد بیمه‌گر خواهد بود.

حوادث موضوع این بیمه‌نامه آتش سوزی، انفجار، تصادف یا واژگون شدن، منحرف شدن یا سقوط وسیله نقلیه مذکور در این بیمه‌نامه است که موجب جراحت یا صدمه بدنی قابل تشخیص پزشک گردد ...»

مندرجات این ماده حکایت از آن دارد که

صاعقه، آتشفشان و غیره علی الاصول

مشمول این حکم می‌باشد.

ب - جنگ، انقلاب، شورش،

اعتصاب، راهزنی

این دسته از خطرات به خطرهای اجتماعی معروف بوده و در اغلب موارد بیمه‌گران در قبال آنها قبول تعهد نمی‌کنند. ماده ۲۸ قانون بیمه ایران نیز که می‌گوید: «بیمه‌گر مسؤول خسارات ناشیه از جنگ و شورش نخواهد بود مگر آنکه خلاف آن در بیمه‌نامه شرط شده باشد.» ناظر به همین موضوع است.

در بیمه مورد بحث علاوه بر خطرات جنگ و شورش که قانوناً جزء استثنائات قلمداد شده به سه خطر دیگر نیز اشاره شده است که عبارتند از انقلاب، اعتصاب و راهزنی. در نتیجه چنانچه به سبب وقوع هریک از این امور نیز به سرنشینان وسیله نقلیه صدمه وارد شود بیمه‌گر متعهد نخواهد بود.

این نکته را یادآوری می‌کنیم که منظور از این استثنائات تنها این نیست که اگر مثلاً به علت جنگ یا اعتصاب و غیره به سرنشینان وسیله نقلیه بیمه شده خسارت وارد شود، بیمه‌گر تعهد ندارد - این یک امر بدیهی است، زیرا خطرات بیمه شده محدود است به آتش سوزی، واژگون شدن، تصادف و غیره که در بیمه‌نامه به صراحت از آنها نام برده شده است - بلکه منظور این است که اگر به علت وقوع هریک از امور مذکور (جنگ و غیره) آتش سوزی یا هریک از حوادث مذکور در ماده یک نیز واقع شود و سرنشینان وسیله نقلیه موضوع بیمه دچار صدمات بدنی شوند باز هم بیمه‌گر متعهد پرداخت غرامت نخواهد بود.

موضوع دیگر در رابطه با استثنائات اخیر این است که این موارد حصری است یعنی عدم تعهد بیمه‌گر محدود است به این که یکی از خطرات مندرج در بند ۲ ماده یک شرایط عمومی بیمه‌نامه حوادث سرنشین و راننده تحقق یابد. بنابراین چنانچه حادثه واقع شده با هیچیک از این موارد تطبیق نداشته باشد

تصادف اعم است از برخورد وسیله نقلیه بیمه شده به وسیله نقلیه دیگر و یا برخورد آن به هر شیئی ثابت و یا متحرک و یا برخورد شیئی دیگر به اتومبیل موضوع بیمه. واژگون شدن ممکن است علل مختلف داشته باشد مانند سرعت زیاد و عدم کنترل وسیله نقلیه، بارگیری زیاده از حد در کامیون و غیره. منظور از منحرف شدن خروج وسیله نقلیه از جاده می‌باشد که ممکن است بخاطر جلوگیری از برخورد با وسیله نقلیه مقابل صورت گیرد. یکی دیگر از خطرهای مورد تعهد سقوط وسیله نقلیه موضوع بیمه است، سقوط از روی پل، سقوط در دره و مانند آن.

استثنائات

با این که سرنشینان وسیله نقلیه بیمه شده در مقابل هریک

از حوادث مذکور در ماده یک شرایط عمومی بیمه‌نامه حوادث سرنشین بیمه می‌باشد، لکن چنانچه این حوادث در نتیجه اموری واقع شوند که ذی از آنها نام می‌بریم بیمه‌گر متعهد پرداخت غرامت نخواهد بود. این استثنائات عبارتند از:

الف - حوادث ناشی از قوه قهریه از

قبیل سیل، زلزله، طوفان و ...

منظور از قوه قهریه حادثی است که وقوع آنها خارج از اراده بشر است مانند خطر سیل، زلزله و غیره. بنابراین چنانچه به علت وقوع یکی از این خطرها به سرنشینان وسیله نقلیه موضوع بیمه آسیب وارد شود، بیمه‌گر متعهد جبران خسارت نخواهد بود. در بند یک ماده مذکور از سه خطر به عنوان قوه قهریه نام برده شده است لکن کلمه «از قبیل» مبین آنست که این سه خطر به عنوان مثال ذکر شده است. بنابراین موارد دیگر قوه قهریه مانند

ج - بکار بردن وسیله نقلیه در

مسابقات شرط بندی، آزمایشات

فنی و رانندگی

این موارد نیز جزء استثنائات است و چنانچه بیمه‌گزار طالب پوشش بیمه‌ای آنها باشد باید با بیمه‌گر به توافق رسیده و حق بیمه اضافی پرداخت نماید.

د - تشعشعات هسته‌ای و رادیو

اکتیویته

خسارتهای ناشی از امور فوق نیز در اغلب بیمه‌ها اعم از بیمه‌های اشخاص، اشیاء و مسؤولیت‌ها خارج از تعهد بیمه‌گر قلمداد شده است. بنابراین در بیمه حوادث سرنشین نیز جزء استثنائات است.

ه. سوختگیری اتومبیل

سوختگیری اتومبیل باید با احتیاط لازم صورت بگیرد تا از وقوع آتش سوزی جلوگیری شود. روی این اصل خسارتهای ناشی از این امر جزء استثنائات به حساب آمده است. در واقع فرض این است که اگر هنگام سوختگیری، اتومبیل طعمه حریق شود، راننده یا کسی که مبادرت به این امر می‌کند خود مقصر آتش سوزی می‌باشد و جبران خسارت به عهده اوست. البته ممکن است تقصیری هم در بین نباشد و حادثه یک امر اتفاقی به شمار آید ولی به هر حال این مورد نیز جزء موارد خارج از تعهد بیمه‌گر محسوب گردیده است. منتهی باید توجه داشت که این استثناء ناظر به حالتی است که سوختگیری اتومبیل بیمه شده منشاء خسارت باشد نه اتومبیل دیگر و یا یک امر غیره منظره جدا از امر سوختگیری.

اینک پس از ذکر مطالبی در رابطه با افراد تحت پوشش بیمه در بیمه سرنشین و خطراتی که در صورت تحقق آنها بیمه‌گر

متعهد جبران خسارت خواهد بود، دنباله بحث را به ذکر مسائلی اختصاص می‌دهیم که پس از صدور بیمه‌نامه و خاصه در هنگام انجام تعهد بیمه‌گر، مطرح گردیده و ممکن است مشکلاتی را پدید آورد.

– تغییر در مشخصات وسیله نقلیه

قبلاً گفتیم که بیمه حوادث سرنشین وسیله نقلیه یک نوع بیمه حادثه است که در آن تحقق خطر بستگی به وضعیت وسیله نقلیه و چگونگی بهره‌برداری از آن دارد و روی این اصل برای هر نوع وسیله نقلیه و مورد استفاده آن حق بیمه معینی در نظر گرفته می‌شود. بنابراین منطقی است که اگر برای وسیله نقلیه‌ای که مشخصات ویژه‌ای دارد و مورد استفاده آن امر معینی می‌باشد، بیمه‌نامه سرنشین صادر شود تعهد بیمه‌گر در صورتی پابرجا خواهد بود که این وضعیت در طول مدت بیمه، کماکان باقی بماند والا اگر تغییری حاصل شده و وضعیت خطر عوض شود این امر در تعهد بیمه‌گر تأثیر خواهد گذارد. روی این اصل بیمه‌گزار موظف است در صورت تغییر در وضعیت اتومبیل مورد بیمه، مراتب را به اطلاع بیمه‌گر برساند. این موضوع در ماده ۱۲ شرایط

عمومی بیمه‌نامه حوادث سرنشین بدین گونه بیان شده است:

« بیمه‌گزار متعهد است هرگونه تغییر در مشخصات وسیله نقلیه مذکور در بیمه‌نامه یا انتقال آن را ظرف ۵ روز به بیمه‌گر اطلاع دهد. »
در این ماده به دو موضوع اشاره شده یکی تغییر در مشخصات وسیله نقلیه و دیگری انتقال آن.

تغییر در مشخصات وسیله نقلیه را می‌توان به دو نوع تقسیم کرد. یکی تغییراتی که تشدید خطر تلقی نمی‌شود و حتی ممکن است نوعی تخفیف خطر نیز به حساب آید. در چنین حالتی گو این که عدم اطلاع بیمه‌گزار به بیمه‌گر تخلف محسوب می‌شود لکن چون تأثیری در وضعیت قرارداد ندارد نمی‌توان یک چنین تخلفی را مانعی در انجام تعهدات بیمه‌گر به شمار آورد و لذا چنانچه متعاقب یک چنین تغییراتی حادثه‌ای اتفاق افتاده و خسارت ایجاد شود قابل پرداخت خواهد بود.

حالت دیگر تشدید خطر است یعنی تغییر در مشخصات وسیله نقلیه موجب افزایش خطر می‌شود به نحوی که اگر در زمان صدور بیمه‌نامه چنین وضعیتی موجود بود بیمه‌گزار می‌بایست حق بیمه بیشتری بپردازد در حالی

که کمتر پرداخته است. به نظر می‌رسد که راه حل یک چنین حالتی را باید در ماده ۱۶ قانون بیمه جستجو کرد که می‌گوید: «هرگاه بیمه‌گزار در نتیجه عمل خود خطری را که به مناسبت آن بیمه منعقد شده است تشدید کند یا یکی از کیفیات یا وضعیت موضوع بیمه را طوری تغییر دهد که اگر وضعیت مزبور قبل از قرارداد موجود بود، بیمه‌گر حاضر برای انعقاد قرارداد با شرایط مذکور در قرارداد نمی‌گشت باید بیمه‌گر را بلافاصله از آن مستحضر کند ... ». به این ترتیب با توجه به جمله ... اگر وضعیت مزبور قبل از قرارداد موجود بود بیمه‌گر حاضر برای انعقاد قرارداد با شرایط مذکور در قرارداد نمی‌گشت ... چنین استنباط می‌شود که قانونگذار در این ماده اصل تناسب حق بیمه با خطر موضوع بیمه را مدنظر قرار داده است و لذا به نظر می‌رسد که در صورت مواجه شدن با یک چنین حالتی خسارت باید به نسبت حق بیمه مذکور در بیمه‌نامه به حق بیمه‌ای که در صورت اعلام وضعیت مبتنی بر تشدید خطر تعلق می‌گرفت، پرداخت شود. در واقع به نظر نمی‌رسد که تغییرات متعارفی که در وضعیت خودروها اعم از سواری یا بارکش و اتوبوس و غیره صورت می‌گیرد، از جمله مواردی باشد که اگر بیمه‌گر قبلاً از آنها اطلاع پیدا می‌کرد از قبول بیمه امتناع می‌نمود.

مطلب دیگری که در ماده ۱۲ شرایط عمومی بیمه حوادث سرنشین به آن اشاره شده، انتقال وسیله نقلیه موضوع بیمه است که بیمه‌گزار باید ظرف ۵ روز این امر را به بیمه‌گر اطلاع دهد. در این خصوص نیز می‌توان گفت چنانچه شرط خاصی در شرایط خصوصی بیمه‌نامه قید نشده باشد مندرجات ماده ۱۷ قانون بیمه حاکم خواهد بود.

ادامه دارد

